
ИКОНОМИЧЕСКА ДИВЕРСИФИКАЦИЯ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА АДАПТАЦИЯ В УСЛОВИЯТА НА РЕНТНА ИКОНОМИКА: ПРИМЕРЪТ НА САУДИТСКА АРАБИЯ

Даниел Петров

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: *dpetrov.iae@gmail.com*

Резюме: Настоящата статия изследва политикономическата трансформация на Саудитска Арабия през последното десетилетие, разглеждайки я като уникален случай на авторитарна модернизация, пострентиерна икономическа реформа и глобална геостратегическа адаптация. На основата на интердисциплинарен анализ, включващ теории за рентната държава, институционалната инерция и визионерската държавност, се проследяват основните вектори на промяна: икономическа диверсификация чрез Vision 2030, трансформация на човешкия капитал и социалната политика, опити за екологична устойчивост и климатична адаптация, както и преформулиране на външната политика и ролята на кралството в многополюсната система. Статията защитава тезата, че Саудитска Арабия не е просто пример за авторитарна устойчивост, а за възникващ модел на държавност, при който легитимността се основава на ефективност, глобално позициониране и контрол върху транснационални потоци. В същото време се подчертават вътрешните ограничения на тази трансформация, свързани с институционалната нееластичност, социалната фрагментация и липсата на политическа инклузия. Изследването допринася към дебата за възможните хибридни конфигурации между икономическо развитие, държавна власт и нелиберални форми на модерност.

Ключови думи: Саудитска Арабия, политикономия, авторитарна модернизация, Vision 2030.

URL: nsarhiv.uni-svishtov.bg

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2025.3.03.bg>

JEL: P48, O53, Q01.

* * *

Въведение

Изследването на икономическата и институционалната трансформация на Саудитска Арабия придобива особена актуалност в условията на глобален енергиен преход, геополитическо реструктуриране и усилия на рентните държави да изградят устойчиви модели на развитие. Кралството се явява уникална форма на авторитарен неoinституционализъм, в който стратегическата модернизация съществува съвместно с теократична легитимация, рентерна икономика и централизирана наследствена власт, а чрез инициативата Vision 2030 то се превърна в своеобразна „лаборатория“ на авторитарна трансформация, която съчетава постколониална монархия, ултраконсервативен социален ред и амбициозен проект за икономическо преосмисляне. Целта на настоящото изследване е да се анализира как Vision 2030 трансформира икономическите, социалните и институционалните основи на Саудитска Арабия и какви ограничения среща този процес, като за постигането ѝ се поставят следните задачи: да се проследи политическата и институционалната еволюция на кралството в условията на рентна икономика; да се анализират индустриалната стратегия, социалните реформи и трансформацията на човешкия капитал; да се оцени ролята на екологичните политики и устойчивото управление на ресурсите; и да се изследва геополитическото позициониране на страната в условията на многополюсна международна система.

Изложение

Теоретичното разбиране на тази конфигурация изисква интегриране на няколко концептуални направления: теорията на рентната държава, институционалната икономика и социологията на модерността. Класическата теория за *rentier state*, формулирана от Mahdavy (1970) и доразвита от Beblawi and Luciani (1987), поставя акцент върху това, как приходите от природни ресурси – основно петрол – подкопават необходимостта от данъчно облагане и съответно демократична отчетност, водейки до създаване на социален договор, основан на разпределение, а не на представителство. В случая на Саудитска Арабия тази логика се институционализира в модела на „обменна легитимност“, където икономическата сигурност, субсидиите, държавната заетост и религиозната идентичност се използват като заместващи механизми за легитимиране на централизирана власт без политическо

участие. Въпреки това, с нарастващото осъзнаване на структурната зависимост от петролните ренти, кралството предприема дълбоки реформи, целящи да трансформират икономическата му база – процес, който в аналитичен план се вписва в понятието за държава-предприемач (*entrepreneurial state*), както е концептуализирана от Mazzucato (2013), където държавата не е просто регулатор, а активен инвеститор, визионер и иноватор. В този смисъл Vision 2030 може да бъде разглеждана като опит за създаване на нов модел на държавност, в който легитимността се основава не на традиция или религиозно право, а на резултатност, глобална интеграция и пазарна рационалност – пострентна легитимност, базирана на ефективност. Но както отбелязва Hertog (2010), дълбоко вкоренената институционална фрагментация и зависимостта от елитни фракции в саудитската държава поставят под въпрос капацитета на централизирани реформи да произведат структурна трансформация без вътрешна съпротива. Социологически, трансформацията на Саудитска Арабия трябва да се разглежда и през призмата на авторитарната модерност – концепция, според която технологичният и икономическият напредък могат да бъдат реализирани при запазване на ограничен политически плурализъм и централизирана власт (Bellin, 2004). Това противоречи на модернизационната теория в нейната класическа форма, формулирана от Lipset (1959), според която икономическият растеж и урбанизацията неизбежно водят до политическа либерализация. Саудитска Арабия дестабилизира тази аксиома, като демонстрира, че авторитарната стабилност може да бъде съвместима с технологична модернизация, включване в глобалната икономика и развитие на нови индустрии. Именно този парадокс поставя кралството в центъра на съвременния дебат за възможните алтернативи на либералната държава – не като изолирано изключение, а като валиден модел на държавност за други страни от Глобалния юг, изправени пред сходни дилеми на ресурсна зависимост, демографски натиск и глобална нестабилност. От методологична гледна точка, настоящото изследване ще използва интердисциплинарен подход, съчетаващ количествен анализ на вторични данни от международни източници – включително Световната банка, МВФ, FAO и ОПЕС – с критически прочит на съвременната академична литература. Анализът ще се съсредоточи върху няколко ключови оси: политическата структура на кралството и династичната власт; механизмите на рентно разпределение и тяхната трансформация; новата индустриална стратегия и опитите за икономическа диверсификация; социалните реформи и трансформацията на човешкия капитал; екологичните предизви-

кателства и устойчивото управление на ресурсите; както и геополитическата роля на страната в регионален и глобален мащаб. Целта е да се представи Саудитска Арабия не като архаична автокрация, а като стратегически адаптивна държава, която, макар и авторитарна по форма, демонстрира капацитет за институционална еволюция, международна свързаност и иновационна амбиция. Този анализ следва да допринесе към разбирането на новите конфигурации между власт, икономика и общество в постлибералната епоха – епоха, в която легитимността вече не произтича само от участие, а и от способността да се управлява ефективно несигурността.

Историческото развитие на Саудитска Арабия не може да бъде разбрано извън контекста на симбиозата между религия и власт, която лежи в основата на политическия ред в кралството от самото му основаване през 1932 година, когато Абдулазиз ибн Сауд успява да обедини разпокъсаните племенни територии на Арабския полуостров чрез сложна конфигурация от династичен контрол, религиозна легитимност и племенна кооптация, институционализирана чрез съюза с уахабитското религиозно движение – форма на ислямски пуританизъм, която предоставя на династията Сауд трайна духовна легитимация. Тази взаимозависимост между духовна власт и политическо управление представлява основа на т.нар. „религиозен авторитаризъм“ (Найкел, 2013), при който държавата не е секуларен субект, а носител на религиозна отговорност – не просто администратор, а пазител на шериатската норма. Политическата структура на страната е класически пример за династичен автократичен режим, при който управлението е монополизирано от една фамилия, но с вътрешна диференциация и разделение на властови ресурси между различни фракции в кралската фамилия, което създава своеобразна форма на вътрешен политически плурализъм без формализирано участие на населението. Както отбелязва Herb (1999), това съчетание между автокрация и вътрешно-фамилен консенсус произвежда „стабилност чрез прецедент“, при която управлението е предсказуемо, но затворено. До началото на XXI век този модел функционира успешно благодарение на устойчиви приходи от петролната индустрия, които позволяват поддържането на високи равнища на субсидии, държавна заетост и социални трансфери, без необходимост от фискално облагане или представителна отчетност – рентната държава в нейния класически вид. Въпреки това нарастващият демографски натиск, колебанията на петролните пазари и глобалният натиск за диверсификация и декарбонизация налагат на режима нуждата от реформи, които да надхвърлят икономическата сфера и да засегнат основните механизми на власт и легитимност.

Именно в този контекст възходът на престолонаследника Мохамед бин Салман (MbS) през 2015 година и поемането на фактическото управление от негова страна бележат начало на нова фаза в политическата еволюция на кралството – фаза, която съчетава концентрация на власт, институционални чистки и еднолична визия за трансформация, представена чрез програмата Vision 2030. Макар че външно изглежда като програма за икономическо развитие, Vision 2030 има ясно изразен политически ефект: тя създава нови институции (като Центъра за измерване на ефективността – Adaa), намалява автономността на традиционните елити, концентрира ресурсното управление в суверенния фонд Public Investment Fund (PIF) и трансформира паралелните мрежи на власт в единна вертикала, ръководена от MbS. Така политическата структура на страната преминава от децентрализирана династична автократия към централизирана визионерска автократия, при която властта се легитимира чрез идеята за национално възрождение, модернизация и глобално лидерство. Според Jones and Lust (2008) подобни форми на персоналистки авторитаризъм се характеризират с висока адаптивност, но и с риск от институционална фрагилност, тъй като липсата на балансиращи механизми увеличава зависимостта на режима от легитимацията на един човек и от краткосрочния успех на неговите проекти. Така настоящата политическа структура на Саудитска Арабия представлява двупосочна трансформация – от традиционна рентна монархия към технократичен авторитарен модел, основан на визионерско управление, но също така и от консенсусна елитна политика към централизирана персоналистка власт, в която династията служи по-скоро като легитимационен фон, отколкото като реален властови фактор. Подобна трансформация има сериозни социални и институционални последици, които ще бъдат разгледани в следващите части на настоящото изследване.

Икономическата трансформация на Саудитска Арабия в рамките на програмата Vision 2030 представлява опит за преодоляване на системната зависимост от петролните приходи и за създаване на пострентниерен икономически модел, който комбинира глобална интеграция, иновационна индустриализация и държавно воден капитализъм. От средата на XX век икономическата структура на кралството е изградена върху експлоатацията на огромните му петролни резерви, което доведе до формирането на класическа рентна икономика, при която приходите от природни ресурси се разпределят централно и функционират като основен механизъм за поддържане на социална стабилност и политическа лоялност. Като класическа рентна държава Саудитска Арабия съответства на модела, описан от Beblawi and Luciani

(1987), при който държавата действа като основен акумулатор и разпределител на ресурси, а икономическите агенти са ориентирани не към продуктивна конкуренция, а към търсене на достъп до рентни канали. Тази зависимост от екзогенен източник на доходи обаче произвежда структурни деформации – включително слаб частен сектор, ограничена индустриална диверсификация и хронична младежка безработица – които възпрепятстват устойчивото развитие в дългосрочен план. Именно тази проблематика стои в основата на инициативата Vision 2030, представена през 2016 година от престолонаследника Мохамед бин Салман, чиято основна цел е трансформацията на икономиката чрез диверсификация на приходите, приватизация на държавни активи, развитие на нови сектори (като туризъм, логистика, високите технологии и развлеченията) и създаване на конкурентоспособен частен сектор. Програмата съчетава елементи от теорията за „държавата-предприемач“, формулирана от Mazzucato (2013), с институционалната логика на developmental state, при която държавата не просто създава пазарни условия, а активно инвестира, планира и интервенционира в стратегически отрасли. Публичният инвестиционен фонд на кралството (Public Investment Fund – PIF) функционира като основен инструмент за реализация на тази визия – чрез инвестиции в мегапроекти като NEOM, Red Sea Project и Qiddiya, както и в международни активи, които да осигурят диверсифицирани постъпления. Въпреки амбициите си, Vision 2030 се сблъсква с множество вътрешни и външни предизвикателства – включително институционална инерция, административна неефективност, липса на човешки капитал с необходимите компетенции и съпротива от традиционни интереси, особено сред религиозните и племенни елити. Както отбелязва Hertog (2020), много от мерките по програмата са концентрирани около централната власт и PIF, но остават откъснати от реалната икономическа тъкан, което създава риск от технократична изолация и асиметрично развитие. Друг съществен проблем е свързан с трудовия пазар – високата безработица сред местното население и преобладаващата зависимост от чуждестранна работна ръка подкопават целите на локализация и трудова мобилизация, заложили в програмата Saudization. Освен това, макар Саудитска Арабия да полага усилия за развитие на иновационен капацитет – чрез създаване на технологични паркове, университетски инициативи и инвестиции в изкуствен интелект – иновациите често остават зависими от внос на технологии и експертен капацитет, а не се генерират ендогенно. Критиците посочват, че макроикономическата стабилизация и фискалните реформи се случват на фона на ограничена институционална прозрачност,

потискане на гражданското участие и концентрация на власт, което поражда съмнения относно устойчивостта на трансформацията в отсъствието на политически реформи. И все пак Vision 2030 представлява значима парадигмална промяна в политикономическата логика на режима – от разпределение към продуктивност, от статичен рентен модел към динамичен инвестиционен капитализъм, който се стреми да позиционира Саудитска Арабия като регионален хъб на иновации, логистика и културно влияние. Настоящата трансформация е не просто икономическа, а дълбоко институционална и символна – тя цели да преконфигурира самото разбиране за национален прогрес и да изгради легитимност върху бъдещето, а не върху миналото.

Социалната политика на Саудитска Арабия е ключов вектор в процеса на икономическа и институционална трансформация, като тя изпълнява едновременно ролята на инструмент за стабилизиране на обществото в условията на реформена несигурност и механизъм за структуриране на нов тип гражданска идентичност, ориентирана към производителност, иновация и лоялност към визионерската рамка на държавата. Исторически социалната система в кралството е изградена върху основата на рентно разпределение, при което гражданите получават безвъзмезден достъп до образование, здравеопазване, жилища и субсидии, без обвързване с фискални задължения или икономическа продуктивност – модел, който според концепцията на Esping-Andersen (1990) може да бъде разбран като форма на декомодификация, но в контекста на недемократичен режим и силна зависимост от външни приходи. Тази социална архитектура обаче се оказва несъвместима с целите на Vision 2030, които предполагат създаване на трудово мотивирано общество, активен частен сектор и мобилен човешки капитал. В този контекст политиките в образованието, заетостта и социалното подпомагане преминават през фазова трансформация – от универсализъм към селективна ефективност, от социална рента към социална инвестиция. Образователният сектор е приоритизиран чрез създаването на нови университети (напр. King Abdullah University of Science and Technology), въвеждане на STEM ориентирани програми и стимули за чуждестранни академични партньорства – стратегия, която отговаря на модела на Becker (1993) за човешкия капитал като дългосрочен икономически актив. Въпреки това, реалният принос на образователната система към икономическата диверсификация остава ограничен поради несъответствие между академичните програми и нуждите на пазара на труда, което поражда т.нар. структурна безработица – особено сред младите хора и жените. В отговор на това режимът развива инициативи за трудова локализация,

известни като Saudization, чиято цел е да увеличи дела на местните граждани в частния сектор, като същевременно ограничи зависимостта от мигрантска работна сила. Въпреки декларираната цел, тази политика среща трудности както от страна на работодателите – поради високите очаквания и по-ниската трудова мобилност на местните – така и от страна на самите работници, свикнали с държавна заетост и субсидирана сигурност. В този смисъл политиката към човешкия капитал е изправена пред дилема, характерна за всички пострентни общества: как да се трансформира икономическа култура, изградена върху разпределение, в такава, основана на производителност и конкуренция. Значителна трансформация настъпва и в политиките по отношение на жените – премахване на системата на „мъжко настояничество“ в редица сфери, позволяване на шофиране, наемане в частния сектор и назначаване на жени в институции като Шура съвета. Въпреки тези стъпки, равенството по пол остава ограничено от нормативни и културни бариери, а реалната икономическа еманципация е по-скоро изключение, отколкото правило. Допълнително предизвикателство представлява неформалният характер на част от социалната инфраструктура – включително зависимостта от племенни и регионални мрежи за достъп до ресурси – което води до неравномерно разпределение и социално напрежение. Режимът се опитва да компенсира това чрез дигитализация и централизация на социалните услуги, но ефектът върху социалната мобилност все още е нееднозначен. От гледна точка на институционалната теория тази ситуация може да бъде интерпретирана през концепцията на North (1990) за пътищата на институционална инерция, при която формалните реформи често се сблъскват с дълбоко вкоренени неформални правила и очаквания.

Въпросът за устойчивото управление на природните ресурси и адаптацията към климатичните промени заема все по-централно място в политикономическата трансформация на Саудитска Арабия, особено в контекста на глобалния преход към декарбонизирана икономика, натиска от международни регулатори и уязвимостта на страната към екологични предизвикателства като воден дефицит, пустинни разширения и температурни екстреми. За разлика от индустриализираните икономики, при които преходът към устойчивост е насочен към редуциране на въглеродния отпечатък на производството, в случая на Саудитска Арабия устойчивостта е свързана преди всичко с трансформацията на самата държавна рентна структура, чиято зависимост от изкопаеми горива не е само икономически, но и институционално обусловена. В този контекст стратегията Vision 2030 включва и екологичен компонент, представен чрез инициативи като „Saudi Green

Initiative“ и „Middle East Green Initiative“, които целят да позиционират кралството като лидер в устойчивото развитие в региона, чрез мерки като залесяване, намаляване на емисиите и инвестиции във възобновяеми енергийни източници. Въпреки това, емпиричните данни от FAO (2022) и Световната банка (2023) показват, че страната остава една от най-големите потребители на вода на глава от населението в света, с доминиращо използване на подземни водоизточници за селскостопански цели – практика, която води до дългосрочна хидрологична нестабилност и риск от водна несигурност. Аграрният сектор, макар и относително маргинален в БВП на страната, има стратегическо значение за продоволствената сигурност и устойчивостта на вътрешния пазар. През последните десетилетия Саудитска Арабия премина от политика на „аграрна самодостатъчност“ към стратегия на „аутсорсната продукция“ – чрез масирани покупки на земеделски земи в Африка и Азия, с цел гарантиране на дългосрочен внос на зърнени храни и фуражи, което съответства на описания от von Braun and Meinzen-Dick (2009) процес на „land grabbing“ от държави с ограничени природни ресурси, но значителен финансов капацитет. Тази стратегия поражда етични и геополитически въпроси относно трансграничния достъп до земя, водни ресурси и продоволствие, които влизат в конфликт със стандартите за устойчиво развитие, формулирани от FAO и UNDP. В същото време, вътрешната аграрна политика преминава през дигитализация и въвеждане на т.нар. „умно земеделие“ – базирано на сензорни технологии, дронове, изкуствен интелект и агроинформационни системи – процес, който се разглежда като част от парадигмата на екологичната модернизация (Mol and Spaargaren, 2000), при която устойчивостта не е противопоставена на икономическата ефективност, а се мисли като тяхна синергия. Все пак, успехът на тези технологични иновации е нееднозначен и често зависим от внос на оборудване, нисък капацитет за локална поддръжка и ограничено институционално ноу-хау сред аграрните оператори. От социална гледна точка аграрната трансформация е ограничена и от демографската структура – слаба заинтересованост на младите поколения към земеделие, както и от липсата на земеделски кооперации, което възпрепятства колективната устойчивост и споделения достъп до технологии. Климатичната политика на страната остава предимно декларативна – въпреки заявените цели за въглеродна неутралност до 2060 г., Саудитска Арабия продължава да разчита на петролни приходи като основен фискален ресурс, а инвестициите във възобновяеми енергии (включително проектът за соларния град NEOM) все още не достигат необходимия мащаб за структурна промяна. Според

критиката на Foster (2009), подобни „устойчиви обещания“ често служат за нормализация на статуквото чрез символичен прогрес, без реална декарбонизация. От институционална гледна точка екологичната политика на кралството е централизирана, без участие на граждански организации или местни общности, което подкопава процеса на социална адаптация към климатичните предизвикателства.

Геополитическата роля на Саудитска Арабия е тясно свързана с нейната идентичност като сунитски хегемон в Близкия изток, петролна суперсила и пазител на двата най-свещени града в исляма – Мека и Медина, което ѝ придава както символен, така и стратегически капитал в международната система. През последните десетилетия страната се позиционира като балансър в регионални конфликти, медиатор в ислямския свят и партньор на западните сили – най-вече Съединените щати – чрез споразумения за енергийна сигурност, военна подкрепа и геоикономически интереси. Класическият модел на „нефтена геополитика“, описан от Gilpin (1981), е приложим към Саудитска Арабия не само заради огромния ѝ принос в ОПЕК и глобалното регулиране на петролните цени, но и заради способността ѝ да превръща енергийния си ресурс в инструмент за външнополитическо влияние. Въпреки това, нарастващият многополюсен свят, енергийният преход и промените в регионалните съюзи – особено с приближаването на Иран, Турция, Израел и Катар до централни позиции – изискват от кралството нова парадигма на външна политика, която да съчетава твърда сила (military power), мека сила (soft power) и икономическа дипломация. В този контекст Саудитска Арабия започва да използва инструменти на т.нар. „стратегическо хеджиране“ – едновременно ангажираност с конкуриращи се глобални сили като САЩ, Китай и Русия, с цел диверсификация на външнополитическия риск (Lim and Cooper, 2015). Пример за това е задълбочаването на търговско-енергийното партньорство с Китай, включително съвместни проекти в рамките на инициативата „Пояс и път“, съчетано с инвестиции в технологични компании и изграждане на дигитална инфраструктура. Същевременно кралството остава стратегически партньор на САЩ по въпросите на сигурността и отбраната – особено в контекста на йеменския конфликт и баланса срещу Иран. Допълнителен вектор на геополитическа активност е нормализацията на отношенията с Израел – процес, който, макар и все още неофициален, показва промяна в приоритетите от идеологическа солидарност към прагматичен регионален ред. В същото време Саудитска Арабия инвестира значително в международна имиджова политика (nation branding) чрез организиране на глобални спортни, културни и технологични събития – част от стратегията за „мека власт“ (Nye, 2004), която цели да създаде положителна асоциация на страната

с модернизация, стабилност и глобална свързаност. В тази рамка могат да бъдат разчетени и инициативи като откриване на туристически визи, домакинство на Световното изложение, инвестиции в международни медии и разгръщането на културна дипломация. Въпреки това, авторитарният характер на режима, ограниченията върху свободата на словото и репресиите срещу опозицията остават пречка за изграждане на трайна легитимност в очите на международната общност. По тази причина външнополитическата стратегия на Саудитска Арабия може да бъде разбрана не само като проекция на сила, но и като компенсаторен механизъм за вътрешна легитимация чрез глобална интеграция – теза, която се доближава до концепцията на Anholt (2007) за конкурентната идентичност на държавата. Като цяло регионалната и глобална геополитика на Саудитска Арабия е в процес на преформулиране – от роля на изолиран стълб на традиция към адаптивен участник в един нов, нестабилен и мрежов световен ред.

Заклучение

Политикономическата трансформация на Саудитска Арабия през последното десетилетие представлява един от най-комплексните и амбивалентни процеси в съвременната държавност – процес, който едновременно потвърждава и преосмисля ключови теории в политическата икономика, включително за рентната държава, институционалната инерция и авторитарната модернизация. Чрез програмата Vision 2030 режимът предприема усилия не просто за икономическа диверсификация, а за цялостно преформулиране на своята легитимност – от такава, основана на разпределителна рента, към такава, която черпи легитимност от резултати, иновации и глобално позициониране. В този процес Саудитска Арабия демонстрира нов тип авторитарен капацитет – не репресивен, а продуктивен; не идеологически, а технократичен; не изолиран, а дълбоко вграден в мрежите на международната икономика и геополитика. В същото време остава валиден аргументът на North (1990), че институционалните промени са ограничени от пътищата на зависимост, а формалните реформи могат да бъдат блокирани от неформални структури, културни норми и социални очаквания, които не се трансформират със същата скорост. Именно тук се проявява амбивалентността на саудитския модел – той е в състояние да генерира впечатляващи макроикономически проекти, технологични визии и глобални партньорства, но остава уязвим към вътрешна институционална крехкост, социална фрагментация и ограничена политическа инклузия. Анализът в настоящата статия показва, че във

всички основни измерения – от икономиката и социалната политика до екологичното управление и външната проекция – кралството преследва трансформационна стратегия, която съчетава централизирана власт, визионерска реторика и активна интеграция в глобалните мрежи. Това съчетание позволява съществуването на нова форма на авторитарна модерност, в която държавата не просто оцелява в условията на глобален натиск, а се опитва да го формулира, да го канализира и да го използва като източник на легитимност. Така Саудитска Арабия може да бъде разбрана не като отклонение от пътя на демократизацията, а като алтернативен модел на държавност – модел, в който ефективността, сигурността и стратегическата мобилност заместват класическите измерения на политическо участие. Това не означава, че моделът е устойчив или универсален, а че той задава важен епистемологичен въпрос: може ли да съществува модерност без демокрация, мобилизация без плурализъм и развитие без политическа еманципация? Отговорът на този въпрос не е окончателен, но случаят на Саудитска Арабия демонстрира, че през XXI век властта, легитимността и развитието могат да бъдат свързани в нови, хибридни и непредсказуеми конфигурации, които изискват преосмисляне на основните парадигми в социалната теория, както и в практическото изкуство на управление.

Използвани източници

- Beblawi, H., and Luciani, G. (1987). *The rentier state*. Croom Helm.
- Bellin, E. (2004). The robustness of authoritarianism in the Middle East: Exceptionalism in comparative perspective. *Comparative Politics*, 36(2), 139–157.
- Hertog, S. (2010). *Princes, brokers, and bureaucrats: Oil and the state in Saudi Arabia*. Cornell University Press.
- Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American Political Science Review*, 53(1), 69–105.
- Mahdavy, H. (1970). The patterns and problems of economic development in rentier states: The case of Iran. In M. A. Cook (Ed.), *Studies in the Economic History of the Middle East* (pp. 428–467). Oxford University Press.
- Mazzucato, M. (2013). *The entrepreneurial state: Debunking public vs. private sector myths*. Anthem Press.

- Haykel, B. (2013). On the Nature of Salafi Thought and Action. In Meijer, R. (Ed.), *Global Salafism: Islam's New Religious Movement* (pp. 33–57). Hurst & Co.
- Herb, M. (1999). *All in the Family: Absolutism, Revolution, and Democracy in the Middle Eastern Monarchies*. State University of New York Press.
- Jones, M., and Lust, E. (2008). Personalism and Populism in the Middle East. *Comparative Political Studies*, 41(9), 1221–1246.
- Becker, G. S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education* (3rd ed.). University of Chicago Press.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
- FAO. (2022). *Saudi Arabia agricultural profile*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Foster, J. B. (2009). A failed system: The world crisis of capitalist globalization and its impact on China. *Monthly Review*, 61(1), 1–18.
- Mol, A. P. J., & Spaargaren, G. (2000). Ecological modernization theory in debate: A review. *Environmental Politics*, 9(1), 17–49.
- von Braun, J., & Meinzen-Dick, R. (2009). “Land grabbing” by foreign investors in developing countries: Risks and opportunities. IFPRI Policy Brief, 13.
- World Bank. (2023). *Water management indicators for Saudi Arabia*. <https://data.worldbank.org>
- Anholt, S. (2007). *Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. Palgrave Macmillan.
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press.
- Lim, D. J., and Cooper, Z. (2015). Reassessing hedging: The logic of alignment in East Asia. *Security Studies*, 24(4), 696–727.
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs.

Даниел Петров е аграрен икономист и социален антрополог, асистент в Отдел „Икономика и управление на организациите в земеделието и в селските райони“ при Института по аграрна икономика - София.

ORCID ID: 0009-0000-7396-1556

ISSN 0323-9004

НародноСТОПАНСКИ архив

Свищов, година LXXVIII книга 3 - 2025

Финансови инструменти – факторинг, цесия, облагане с данъци

Разходи и качество на училищното образование в ЕС и България – сравнителен анализ

Икономическа диверсификация и институционална адаптация в условията на рентна икономика: примерът на Саудитска Арабия

Пътища на модернизация на транспортния сектор на Грузия: стратегически предизвикателства и регионални перспективи

Управление на кредитния риск: стратегически подходи към дебиторската задлъжнялост в публичните дружества

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Теодора Димитрова – главен редактор
Доц. д-р Светослав Илиев – зам.-главен редактор
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Жельо Вѣтев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Сергей Радуканов

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р **ик.н. Михаил А. Ескиндаров** – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р **ик.н. Григоре Белостечник** – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р **ик.н. Михаил Ив. Зверяков** – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р **ик.н. Андрей Крисоватий** – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р **Кен О'Нийл** – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р **Ричард Торп** – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р **ик.н. Елена Непочатенко** – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р **ик.н. Дмитрий Лукьяненко** – Киевски национален икономически университет "Вадим Гетман", Киев (Украйна)
Доц. д-р **Мария Стефан** – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р **Анисоара Дуика** – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р **Владимир Климук** – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар: Елена Петкова
Стилов редактор: Анка Танева
Превод английски: ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Маргарита Михайлова

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Теодора Димитрова – главен редактор
☎ (+359) 631 66 201
Елена Петкова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 201, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg
Милена Александрова – компютърен дизайн
☎ (+359) 888 303 402, e-mail: m.aleksandrova@uni-svishtov.bg

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXVIII, КНИГА 3 – 2025

СЪДЪРЖАНИЕ

Бойко Петев

Финансови инструменти – факторинг, цесия, облагане с данъци / 3

Людмил Найденов

Разходи и качество на училищното образование в ЕС и България –
сравнителен анализ / 15

Даниел Петров

Икономическа диверсификация и институционална адаптация в
условията на рентна икономика: примерът на Саудитска Арабия / 32

Теона Концелидзе

Пътища на модернизация на транспортния сектор на Грузия:
стратегически предизвикателства и регионални перспективи / 45

Борис Стоев

Управление на кредитния риск: стратегически подходи към
дебиторската задлъжнялост в публичните дружества / 68